

QUI SOC I PER QUÈ ESCRIC

(Josep M. Benet i Jornet)

El meu avi Josep Benet era un pagès humil de les Borges Blanques, dels que penjaven Macià a la capçalera del llit. Ell i els seus fills no llegien llibres, no assistien a espectacles teatrals; altra feina tenien lluitant amb la misèria. El meu avi Francesc Jornet era un metge força conegut a l'Hospitalet del Llobregat. Va ocupar càrrecs en un partit de dretes, i els rojos el van matar just començada la guerra de 1936. Llegia, però no va voler donar cap mena d'educació seriosa a les seves filles. El meu pare, Pere, odiava haver de fangar, va abandonar la seva terra i es va convertir en comptable.

Casant-s'hi, la meva mare, Concepció, va baixar d'escalafó social. Van llogar un pis minúscul a Barcelona, a la Ronda de Sant Antoni, i allí vam néixer la meva germana Núria i jo.

A casa hi havia pocs, comptats, llibres. No anàvem al teatre. Tanmateix, així que vaig aprendre a llegir (em va costar, era molt talòs), els llibres se'm van convertir en una passió. Entre demanar que em regalessin una joguina o un llibre (no hi havia medis per a les dues coses), preferia un llibre. Els meus tiets de Gironella, on passava els estius, tenien una biblioteca, als meus ulls, abundant i atractiva, del temps de la República, i allí vaig llegir coses en català. A Barcelona llegia novel·les «de duro» en castellà; els meus clàssics van ser Alf Manz (lladres i serenos), Josep Mallorquí (oest), George H. White (ciència-ficció) i Marisa Villardefrancos (sentimental). Però també vaig llegir, per exemple, Jules Verne i Karl May. A penes passava d'això. Un parell de cops vaig actuar en funcions teatrals del col·legi, els Escolapis de Sant Anton. Als quinze o setze anys vaig ingressar, amb passió, al quadre escènic juvenil de la parròquia del Carme.

Sempre vaig voler ser escriptor. Volia ser escriptor com qui vol ser astronauta, sabent que mentida, que mai no ho seria. Compte, durant un temps, el model d'artista en qui somiava era l'escriptor de consum. Les novel·les de Graham Greene les trobava espesses. Jo era un noi de barri, mal adaptat al barri però sense ningú que em donés altres referents. Feble, sense cap confiança en mi mateix i, molt menys, en la meua capacitat intel·lectual, amb uns pares amoïnats per la meua ineptitud...; però escrivia i sabia que mai no deixaria d'escriure, primer novel·les i després teatre, podeu imaginar quina mena de textos. No somiava truites, tenia clar que no estava escrivint res de bo i que mai no escriuria res de bo, però l'escriptura era un vici, i la consciència d'aquest vici reprovat per la família, però inevitable, es confon amb l'origen de la consciència de la sexualitat, un altre vici reprovat aleshores per la societat, però també inevitable.

Durant la misèria de la postguerra la meua mare es refugiava en una religiositat sense fissures i el meu pare es refugiava en les minyones que anaven a ballar els dijous al Price. La meua germana era oberta i simpàtica, jo era tímid i esquerp. La meua distracció constant, durant anys, eren els tebeos (els llibres arribaven amb comptagotes, un cada cinc o sis mesos), i jo mateix, amb qualsevol paper, normalment amb els papers que embolicaven els queviures a la plaça, fabricava els meus propis tebeos, col·leccions senceres, incloent dibuix i text. A casa es pensaven que m'agradava dibuixar i que hi tenia mà (mentida), i no donaven relleu al fet que els meus dibuixos sempre anessin

acompanyats d'argument. Aquells tebeos maldestres, imatge i diàleg, el pont cap al teatre. Però per què el teatre? No ho entenc, és un misteri: l'origen d'aquesta dèria em resulta incomprendible. Amb sacrificis (sempre m'ho recordaven), el pare volia que arribés on ell no havia pogut arribar, que estudiés peritatge industrial, i la meua mare volia retornar-me el lloc que a través del seu em concernia, una altra condició social: nosaltres no som genteta, deia sempre. Desastre. Feia campana a les classes, m'escapava a la Biblioteca de Catalunya i m'evadia de responsabilitats llegint autors nous, diferents, una mica més enllà del pur consum. Tenia l'instint de trencar el meu propi sostre d'interessos, i ho feia a les palpentes; absolutament ningú que em guiés i que em digués que potser no estava cometent maldats. Ja ganàpia, amb divuit anys em sembla, en acabar-se unes vacances de Nadal, vaig dir a casa que no tornava a l'Escola Industrial, on anava repetint cursos, i que em posessin a treballar. El meu pare, generós, desesperat, em va preguntar què volia fer a la vida. No m'esperava la pregunta però, per sobtat instint, vaig dir que filosofia i lletres. I em van pagar la finalització del batxillerat (només tenia fets quatre cursos) i em van pagar filosofia i lletres.

Un dels meus millors amics, company de curs, diu que no ha vist mai ningú que passés per la Universitat aprenent tan poc com jo de les matèries que ens ensenyaven. Aprovava perquè a romàniques era impossible suspendre. Però la Universitat va ser molt important per a mi. El meu objectiu no era fer una carrera, era trobar la manera d'aprendre a escriure teatre. Els companys em donaven lliçons de literatura, de pensament, de vida. Els catedràtics, no, però els companys, ja ho crec. Per primera vegada trobava referents. D'altra banda, i també per primer cop, hi havia persones que em valoraven. No gaire, una mica.

El meu pare, per herència familiar, era, només de boca, catalanista i antifranquista. A la Universitat vaig acabar d'entendre que havia de lligar-me a la cultura catalana i vaig participar, sense cap protagonisme, en la lluita antifranquista. Però no vaig militar en cap partit. Amb Joaquim Molas, a través de Joan-Lluís Marfany, en classes clandestines, vaig aprendre el que sé, sobretot, de literatura catalana del XIX i del XX. A l'EADAG, a través d'Adrià Gual, vaig connectar amb la gent que protagonitzaria la renovació teatral a Barcelona. L'any 1963, impensadament, vaig guanyar el premi Josep M. de Sagarra de teatre. Va ser l'inici d'una «carrera» d'autor de literatura dramàtica que somiava però considerava impensable.

Soc escriptor de teatre, diria, per una mena de fatalitat inevitable, malgrat jo mateix, malgrat les meves mancances, les meves febleses. Hi ha d'haver una altra anàlisi més racional que aquesta, però l'amor al teatre ha estat i és una obsessió que condiona per complet la meua vida. Tinc molt poca confiança en mi mateix, però sé que mai no deixaré d'escriure teatre, mai no deixaré de lluitar per crear unes peces teatrals sempre més rigoroses i ambicioses que les que he escrit abans. Encara que m'estimbi. Però m'estimaré intentant aixecar el propi llistó. Escriure no és senzill. Cada vegada menys. Escriure no és posar-te a pixar i suposar, pretensió elemental, que pixes or. Escriure ha de suposar una pretensió diferent i desmesurada, ha de ser voler edificar una catedral, feina plena d'infinits problemes que no és segur si sabràs resoldre'ls.

Els «temes» de les meves obres són limitats. Lluito per esprémer-los, per oferir-los amb el màxim de complexitat, i sé que les alternatives són dues: o bé no ho aconseguixo i fracasso, o bé ho aconseguixo i tota una part del meu limitadíssim camp d'acció resta exhaurida i intransitable per sempre. D'un cantó o de l'altre, doncs, el terror s'imposa quan acabo una obra nova.

Escric teatre, els meus textos busquen convertir-se en espectacle teatral. Malgrat una instintiva misantropia estimo el tracte amb la gent de teatre i trobo que el curs dels assaigs és una experiència fascinant, enriquidora. Sé que, dins de l'espectacle, soc una entre tantes peces que el componen, i que l'experiència del muntatge pot obligar a revisar el text. Hi compto. La peça tornarà a ser només meva, és un dir, quan torni al llibre, a la literatura escrita.

Una nit d'estrena és la cosa més angoixosa del món. Però també la més bella, i no la canviaria per res.

JOSEP M. BENET I JORNET

© 1998 Institució de les Lletres Catalanes